

Самоосвіта, як один із основних аспектів діяльності вчителя фізичної культури

Зміст

Вступ	С.3 – 4.
Розділ I. Самоосвіта, як один із основних аспектів діяльності вчителя фізичної культури.	С.5 – 9.
Розділ II. Збагачення професійної підготовки вчителя фізичної культури.	С.10 – 14.
Розділ III. Самоосвіта вчителя фізичної культури щодо дидактичного знання.	С.15 – 23.
Розділ IV. Мистецтво становлення вчителя фізичної культури.	С.24 – 33.
Висновок.	С.34.
Список використаної літератури.	С.35 – 36.

Вступ

Проблема самоосвіти вчителя фізичного виховання є однією із головних проблем у теорії та методиці фізичного виховання. Її дослідження показали те, що процес самоосвіти триває до тих пір, доки вчитель самостійно здобуває нові знання, з перериванням цього процесу вчитель перестає навчати інших.

В написаних за останній час працях, які стосуються цієї проблеми підкреслюється актуальність самоосвіти щодо здійснення продуктивного процесу навчання. Теоретичні розробки цієї проблеми висвітлюються в таких працях як: О.В.Петунина, 1979; Н.А.Лупандиной, 1978; Бабанский Ю.К., 1977; Гавриловец К.В., 1978. Різні сторони і форми самоосвіти висвітлені в багатьох дисертаційних працях. І вже давно доказано на багатьох прикладах, що праця вчителя немає сенсу без елементів дослідницької, творчої діяльності. Отже, обов'язкове пізнання психології учнів, вміння творчо міняти індивідуальну діяльність на основі самоосвіти і самовиховання визначається одним із головних вимог для вдосконалення всіх інших компонентів діяльності вчителя з ціллю підвищення самоосвіти вчителя.

Погляди науковців, викладачів вищих закладів освіти зосередженні на результативності навчання, яке має забезпечити у випускників розвиток активності, самостійності, творчості, готовності до професійної діяльності.

Серед численних підходів до вирішення цієї проблеми загальна думка концентрується на тому, що досягти суттєвих якісних змін у підготовці спеціалістів з фізичної культури можна лише шляхом створення відповідних умов навчання. Ці умови передбачають у першу чергу надання студентам можливості засвоювати специфіку виховних ситуацій, характерних для діяльності вчителя фізичної культури.

Розділ I

Самоосвіта, як один із головних аспектів діяльності вчителя фізичної культури.

У своїй практичній діяльності вчитель фізичної культури знаходиться в таких умовах,

коли він не може ефективно вирішувати поставлені завдання, якщо він не буде систематично підвищувати рівень своїх професійних умінь і знань. І ця невидима сторона діяльності вчителя фізичної культури стає його власною необхідністю. Результати невидимої діяльності будуть поступово переходити у видимий результат. Самоосвіта – це найбільш ефективна форма підвищення своєї професійної майстерності. Немає такого вчителя, який не знає цього, але далеко не кожен вчитель фізичної культури займається самоосвітою в певній системі. Адже самоосвіта – це високий рівень самодисципліни, чітко уявлення, по яких питаннях, розділах необхідно направляти свої знання, в якому об'єму які уміння формувати.

Важко досягти цього рівня ще, тому, що самоосвіта вимагає строго індивідуального плану, точніше програми, обумовленої рівнем освіти, тривалістю праці, умовами, в яких вчитель планує свою діяльність та іншими факторами. Тому ніхто, крім самого вчителя фізичної культури, не складе оптимальну програму. Для складання індивідуального плану самоосвіти потрібно перевірити свою компетентність по певних розділах і питаннях. Зустрічаючись на практиці з проблемами, ми задумуємось, як їх вирішити, а коли знаходимо вирішення, то знову повертаємось до практики. В процесі пізнання виявляється рівень компетентності по певних питаннях. Так виникає можливість визначати питання для самоосвіти. Досвід – великий вчитель, і тільки він здатний вирішити проблеми, але при умові, коли вчитель сам весь час вчиться. Здобуваючи з роками досвід, кожен виробляє свій, лише йому притаманний стиль роботи, доводячи до удосконалення найбільш ефективні методи і способи.

Орієнтиром при складанні плану самоосвіти повинна використовуватись навчальна програма яку кожен вчитель фізичної культури, незалежно від стану і рівня освіти, повинен глибоко вивчати, так і другі нормативні документи, плануючи роботу вчителя в школах. Цей елемент самоосвіти дуже важливий, адже життя не стоїть на місці і постійно заставляє вносити зміни в залежності від умов і вимог, що змінилися. Пошук найбільш кращого планування – постійний розподіл програми самоосвіти. Запланований програмовий матеріал повинен бути вміло використаний. А значить, потрібно володіти способами організації учнів для їхньої учбової діяльності. Постійна невдача при використанні програми приховується у невірній організації учнів для індивідуальної роботи. Цей розподіл діяльності вчителя є теж творчим, викликаючи нерідко зміни під час роботи. Неможливо вірно використовувати програму без глибоких знань дидактики. Вчитель фізичної культури повинен знати закономірності психіки дітей, анатоми-фізіологічні особливості дітей, різновидності їх типів вищої нервової діяльності. Урок проводить один чоловік – вчитель. Він сам автор і режисер, і виконавець уроку, в якому все потрібно враховувати. І дуже вірно вважає Н.А.Лупандіна: "вчитель фізичної культури повинен мати знання "режисерські", щодо уроку, спортивних виступів, свят, змагань, вечорів. Вчитель фізичної культури повинен вчити провести урок в "умі", це набагато для нього ефективніше. Велике значення в системі самоосвіти має закріплення вже набутого досвіду, який можна перейняти у своїх товаришів по роботі. Безумовно до кожного способу, методу в практичній діяльності потрібно підходити творчо, враховуючи свої умови роботи. При підготовці до уроку в класі, який мало відомий вчителю, він може вірно поставити завдання, виходячи із вимог програми, але при проведенні уроку він не отримає того ефекту, який планував. Це тому, що свої дії вчитель планував на середнього абстрактного учня, а не на конкретного. І ефект уроку набагато підвищується, якщо вчитель буде знати конкретно кожного учня".

В нашому предметі велике значення відіграє вивчення рівня фізичної підготовленості учнів. Звісно, що в програму самоосвіти необхідно включати удосконалення, вміння визначати фізичну підготовку учнів. Рівень фізичної підготовки визначається виконанням тестів і показників – вимог, запланованих навчальною програмою. Контрольні результати доцільно зафіксувати не тільки вчителю в класному журналі, але і кожному учню в спеціальній карточці, яка вставляється в щоденник кожного учня. Значення індивідуальних здібностей кожного учня, в тому числі і рухових, дає змогу продуктивному навчанню. В програмі самоосвіти і рухових, дає змогу продуктивному навчанню. В програмі самоосвіти важливо мати такий розділ – удосконалення організації навчальної діяльності учнів груповим способом в залежності від їх підготовленості. В організації самостійних занять одночасно в декількох групах важливу роль відіграють такі навчальні норми, які представляють з себе доцільно визначені конкретні завдання для певних груп. Тому необхідно удосконалювати вміння вести свою карточку з врахуванням окремих умов роботи. Виходячи з цих принципів існує такий план самоосвіти, який складається з таких розділів:

1. Запитання про виховання. В практиці неможливо роз'єднувати процес навчання від процесу виховання. Звісно, що мається на увазі виховне навчання. І все ж таки необхідно конкретизувати найбільш актуальні запитання виховання: суть і закономірності виховання; практичні основи вивчення індивідуальності учня; теорія і методика формування колективу; основи формування “важких” (використовуючи інтерес, поступове ускладнення завдань, обговорення вчинку в колективі і другі способи).
2. Науково – теоретична підготовка. Це в першу чергу розуміння мети і завдань навчання, вказаних в навчальних програмах. Особливо глибоко потрібно засвоїти основні моменти процесу навчання (по Ю.К.Бабанському), які дають представлення про логічну послідовність навчального процесу. Також важливо перевірити наукові основи системи фізичного виховання і вивчити сучасне становище теорії і методики фізичного виховання, без цього важко буде зрозуміти і використати педагогічний досвід.
3. Удосконалення знань, основ дидактики. Головну увагу на протязі цілого року потрібно звертати на дидактичні принципи, точніше на головніші з них – це на усвідомлення і активність. Дуже важко навчити дітей самостійно працювати на покращення своєї фізичної підготовки, якщо вони не проявляють усвідомлення і активності. Підвести учня до активної праці фізичними вправами, це і є головне завдання вчителя. І початок цієї активної роботи з розумінням сприйняття навчальних завдань і вимог як на уроці, так і під час самостійних домашніх завдань.
4. Досліди показали, що є набагато ефективнішим варіант, коли не виділяють спеціального часу на роботу щодо розвитку рухових здібностей, а цей процес набагато краще відбувається тоді, коли цей розвиток проходить під час виконання підготовчих і підвідних вправ.
5. Керування способами аналізу педагогічної діяльності, як і своєї, так і своїх колег, і не тільки по фізичному вихованню, але і по інших предметах.
6. Покращення рівня знань по теоретичних основах і методиці проходження окремих розділів програми. Так як зараз вводять в програму нові види спорту, тому вчителям обов'язково потрібно працювати з посібниками.
7. Удосконалення рівня своєї рухової підготовленості, і вдосконалення в техніці виконання окремих рухових елементів.
8. Підвищення рівня знань і вмінь для проведення на хорошому рівні різних видів занять

по фізичній культурі, крім уроків, які заплановані в розкладі. Це не менш головна частина роботи вчителя. А щодо часу, який на це використовується, то навіть більше, ніж на навчальну роботу. Це спортивні секції, де як правило вчитель надає перевагу видам, які йому більш подобається.

Ці вісім розділів плану є як би рамка, яка залишається майже не змінною, змінюються лише запитання теми, які входять в кожний розділ.

Розділ II

Збагачення професійної підготовки вчителя фізичної культури.

Відомий вчений – педагог П.Ф.Лесгафт, говорив про вчителя, який проводить уроки фізкультури, що він повинен бути науково освідченню людиною і неодмінно психологом, і це повинно бути закономірністю. Через те, що кожна дитина приходить в школу вже зі своїми внутрішніми проблемами. І перед тим, як його перестроювати чи удосконалювати, чи хоча би залишати його таким, як він є, потрібно знати цей світ. Щоб вірно вести дитину за собою, вчитель повинен знати його сильні і слабкі сторони, його інтереси, прихильність, відношення до людей, праці, самого себе. В другому випадку дуже важно цілеспрямовано виховувати. Тільки відповідаючи таким вимогам вчитель зможе збагачувати розум дітей, їх відчуття, загартовувати їх волю, і сприяти їхньому інтелектуальному і фізичному удосконаленню. Сучасна епоха дуже серйозно поставила перед школою завдання: сформувати у молодих людей необхідність у праці, звичку до систематичного та інтелектуального, фізичного і розумового удосконалення на протязі усього життя. І завданням вчителів фізичної культури залишається подальше удосконалення навчально – виховного процесу, підвищення ефективності уроку, удосконалення методів навчання і виховання. Необхідно розвивати пізнавальну активність учнів, самостійність їх мислення, викликати у них спрагу до занять, формувати звички до самостійної навчальної роботи, самоосвіти, ставлячи перед собою мету, щоб наша молодь на протязі усієї своєї збагаченості була нарівні досягнень науки, техніки, і культури. І тому вимоги до професійного викладання підвищуються, а це в свою чергу вимагає високих і більш детальних вимог до проведення навчально – виховного процесу.

Через те, що на перший план виступають такі завдання, як виховати в учнів інтерес до навчання, бажання вчитися, а це потребує нових пошуків, методів, форми навчання. Навчальний процес по нашому предмету повинен вирішувати і ще одну важливу проблему – запобігання і долання гіподинамії. А це значить, що кожного учня потрібно ввести в активні і самостійні заняття, виробити в нього необхідність в постійних заняттях фізичними вправами. Зробити це, не володіючи своїм предметом не професійно неможливо. Першим розділом в плані самоосвіти необхідно ставити вивчення, розуміння загальних завдань, які повинні стояти перед школою, дидактичних і виховних, тому, що без них неможливо вирішувати основні завдання. Глибоке знання теорії вивчення – дидактики не дозволить вчителям бути одноманітними, як це нерідко зустрічається в практиці, лише одним завданням, і те невірно вирішується, і це завдання може вирішуватись набагато краще, тільки з активністю самих учнів. Активність забезпечується у дітей при виробленні певних умов: якщо виробити в дітей бажання і виховання в них необхідність регулярно займатись фізичними вправами, якщо забезпечити учнів спеціальними знаннями і вміннями. А все це “якщо” не під силу вчителю з низьким рівнем. Отже, коли мова йде про удосконалення навчально – виховного

процесу, передусім потрібно виховувати підвищення професійної підготовленості вчителя, але при цьому необхідно направити всі зусилля на головне, вирішальне. Що ж головне, особливе, що відрізняє вчителя з низькою кваліфікацією від його колеги, який має високий професіоналізм. І звичайно відмічають в таких випадках прагнення до самоосвіти, а це і методична підготовка, і багато інших аспектів. Це і знання дидактики – науки, на основі якої можливо удосконалювати методику викладання предмету. Без підвищення науково – теоретичних знань, ніякі практичні рекомендації вчителю не допоможуть. Він буде сміло копіювати те, що потрібно застосувати творчо, з розумінням смислу справи. В протилежному випадку можна створювати попередній досвід, недооцінюючи найкращі, вірні ідеї. Першочергове значення науково – теоретичної підготовки вчителя виходить із визначення в спеціальній літературі педагогічної майстерності. Так, про ролі педагогічних здібностей висловлено, що окремі індивідуальні особливості особистості педагога дають можливість приміняти в неопосередкованій його діяльності в любых обставинах і з найбільшою ефективністю загальні наукові принципи навчання і виховання. Таким чином, на початку – наукові принципи. Справедливо рахують, що один з ефективних шляхів удосконалення педагогічної діяльності в цілому і по частинах професійної підготовленості – це вивчення і введення попереднього досвіду. Але він теж повинен глибоко обдумуватись, при чому з позиції сучасної науки, або залишиться унікальною неповторністю цього вчителя. Глибока науково – теоретична підготовка кожного дасть можливість вірно підійти до осмислення попереднього досвіду. Тим більше, на даному етапі він нерідко відповідає високим вимогам, і представляє з себе логічну систему, а тому і вивчати його потрібно тільки як систему, а не тільки окремі способи і методи. Бути дослідником – це значить орудувати теоретичним і творчим мисленням. Таке мислення найбільш ефективно розвивати в процесі глибокого вивчення науки. Через те, кожен вчитель повинен визначити свій теоретичний мінімум і зробити його першим розділом свого плану самоосвіти як в дидактиці, так і взагалі в педагогіці. Ідея Ю.К. Бабанського отримала глибоку розробку, ідея оптимізації навчання і виховання школярів. Під оптимізацією навчально – виховного процесу розуміються цілеспрямований вибір педагогами найкращого варіанту побудови цього процесу, який обслуговує за певний час максимально можливу ефективність вирішення завдань освіти і виховання школярів. Максимально можливі результати не взагалі, а тільки в конкретних умовах школи, класу, мається на увазі всі можливості, якими управляються в даному випадку школярі та вчителі. Значить оптимізація – це своєрідний принцип дій вчителя, обґрунтована методика вирішення любого навчально – виховного завдання, спеціально розрахована на досягнення максимально можливих для даних умов результатів. Навчити вчителя фізичного виховання вибирати в кожному конкретному випадку оптимальний варіант потроєння змісту і методів уроку, найближчою дорогою ведучою до найбільш ефективного вирішення позначених завдань, - важно переоцінити значення такого вміння. Але в його розробку повинен внести свій вклад вчитель фізичної культури, для початку зазначив вивчення цієї проблеми.

В практиці роботи по фізичній культурі в загальноосвітніх школах відмічається певне відставання від сучасних вимог. Одна із таких причин цього – це недостатня кількість спеціальних дослідів, присвяченій професійній діяльності вчителя фізичної культури. Важливість самостійного розгляду професійно – педагогічної діяльності пояснюється тим, що якість і результати навчально – виховного процесу в кінцевому висновку

визначаються ефективністю праці вчителя. Тільки через це вивчення особливостей діяльності самого основного угруповання працівників фізичної культури в умовах дій нової програми дуже актуально. Необхідність аналізу і детальної характеристики не тільки загальних, але і спеціальних форм і видів професійної діяльності вказують різні автори. Усесторонній аналіз професійної діяльності вчителя фізичної культури неможливий без знання і її структури, оскільки вона забезпечує логічну послідовність методичного розвертання функцій вчителя з урахуванням основних діалектичних принципів співвідношення суб'єктивного і об'єктивного, загального, основного, і одиничного, колективного та індивідуального. Основними елементами структури професійної діяльності є: мета, суб'єкт, об'єкт, сама діяльність, її результат. Як самостійний елемент структури, діяльність, в свою чергу має складну будову. Виділення специфічної структури професійної діяльності вчителя фізичного виховання і було одним із тих завдань.

Розділ III

Самоосвіта вчителя фізичної культури, щодо дидактичного знання.

На сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи значно підвищився рівень вимог до загальної і професійної освіти вчителя фізичної культури. Враховуючи той факт, що інформованість і освіченість більшості учнів зросла, школі перш за все потрібні вчителі, які вміють нормально мислити, творчо ставитися до своєї праці, здатні поглибити і поширювати свої психолого-педагогічні та спеціальні знання в галузі теорії та методики фізичної культури. Багаторічне вивчення роботи вчителів фізичної культури показує, що значна кількість педагогів прагне постійно вдосконалювати навчально-виховний процес. З цією метою вони впроваджують різноманітні нетрадиційні методи й організаційні форми, засоби навчання, застосовують нестандартне спортивне обладнання тощо. Кожен вчитель-новатор має власний педагогічний почерк, індивідуальний професійний стиль діяльності. Їхні новації торкаються різних проблем шкільної фізичної культури:

- вдосконалення матеріально-технічної бази;
- включення в уроки навчального матеріалу нетрадиційного змісту;
- використання різних видів контролю за якістю знань, умінь і навичок учнів тощо.

Окремі вчителі, що впроваджують новітні технології, досягають певних позитивних результатів, але в основній масі вчителів істотних зрушень щодо значного покращення роботи не відбувається, новації не використовуються, навчально-виховний процес не вдосконалюється. Це пов'язане з тим, що яким би талановитим не було нововведення, якщо воно не узгоджено з певними нормами організації навчального процесу, що з'ясовані й обґрунтовані педагогічною наукою, результати навчання, виховання та розвитку повноцінними не будуть. Удосконалення одного з компонентів процесу навчання без якісного покращення інших, що тісно між собою пов'язані, не призведе до значної позитивної зміни всього навчально-виховного процесу в цілому.

Для того, щоб розв'язати зазначену проблему, вчителям потрібно проаналізувати свою діяльність крізь призму основних науково-педагогічних знань, серед яких особливе місце посідають, як вже було згадано, дидактичні. Результати досліджень, проведених Харківським обласним інститутом удосконалення вчителів протягом п'яти років, показали, що на належному рівні володіють дидактичними знаннями 7% вчителів, на задовільному – 34% і на незадовільному – 59% педагогів. Більшість вчителів бажають, що педагогічна наука (а саме її складова частина – дидактична) потрібна науковцям, а

педагогам-практикам необхідна тільки належна матеріальна база, і підвищувати особистий теоретичний рівень не обов'язково. Тобто вони не бачать безпосереднього позитивного впливу досягнень науки на педагогічну практику. На це звертають увагу й інші дослідники. Так, вивчаючи питання впровадження педагогічної науки в практичну, автори навчального посібника "Від педагогічної науки до практики" (за ред. М.Ю. Кросовицького – К., 1991.- С.14 – 15) однією з причин недостатнього рівня роботи вважають "негативне ставлення частини педагогічних кадрів до засвоєння і застосування нових педагогічних ідей, наукових рекомендацій". Частина вчителів, керівників шкіл та органів народної освіти чинять опір сприйняттю і впровадженню нового. Вельми розповсюджена серед них недовіра до теорії. В результаті власної некомпетентності вони вважають теорію чимось абстрактним і загальним, нездатним допомогти розв'язанню практичних питань.

Для поліпшення стану дидактичної підготовки вчителів, розкриття сучасних підходів та вдосконалення навчально-виховного процесу, впровадження основ передового досвіду в практичну роботу кожного педагога пропонується цикл статей під загальною назвою "Основи дидактичних знань – кожному вчителю". Головна функція дидактики (науки про освіту і навчання) полягає в науковому обґрунтуванні практики, а саме навчального процесу (навчання), який здійснюється в школі. Одним з провідних у дидактиці є поняття "поняття". В сучасному тлумаченні це поняття визначається як спільна соціальна діяльність з прискореної передачі молодому поколінню й засвоєння ним шляхом організованої пізнавальної і практичної діяльності накопиченого соціального досвіду. Вченими-дидактиками розроблена модель навчального процесу, і коли завдання полягає в тому, щоб не тільки розкрити компонентний склад моделі, а й визначити основні структурно-функціональні зв'язки між компонентами. запропонована дидактична модель є загальною для всіх навчальних предметів (математики, фізики, біології, фізичної культури та ін.), і кожному вчителю слід мати чітке уявлення про неї в цілому і про взаємозв'язок її з основними компонентами.(мал.)

Отже зазначено, що вона є загальною для всіх навчальних предметів тому, що значна кількість учителів фізичної культури вважає, що їхній предмет є надто специфічним, що має свої особливості й окрему дидактичну модель. Але це не так, існує така дидактична модель, яка включає:

Мал. Дидактична модель процесу навчання

- цілі навчання (ЦН);
- зміст навчання (ЗН);
- методи навчання (МН);
- форми навчання (ФН);
- реальні результати навчання (РН).

На весь процес навчання впливають як закономірності, так і принципи навчання.

Цілі навчання (ЦН). З позицій дидактики цілі навчання – це ідеальна модель очікуваного

результату засвоєння змісту фізкультурної освіти, якого прагнуть у процесі спільної організованої діяльності вчителів та учнів. Серед основних слід виділити пізнавальні (когнітивні) цілі, цілі розвитку інтелектуального та фізичного характеру (оволодіння практичними вміннями і навичками, розвиток рухових якостей), цілі виховання.

Зміст навчання (ЗН). Традиційно більшість спеціалістів в галузі фізичного виховання, зміст освіти (навчання) обмежують комплексом теоретичних знань, практичних умінь і навичок, яким мають бути озброєнні учні. Враховуючи специфіку предмету “Фізична культура”, вчені-педагоги включають до змісту фізкультурної освіти і розвиток основних фізичних (рухових) якостей. Як показують дослідження багатьох вчених (М.Скаткін, І. Ларнер та ін.), основним джерелом змісту освіти є соціальний досвід. Тому, керуючись концепцією І. Ларнера, можна зазначити, що зміст освіти – це педагогічно адаптований соціальний досвід, який складається з чотирьох елементів (компонентів):

- ? знань про природу, суспільство, техніку, людину, способи діяльності інтелектуального та практичного характеру (різноманітні рухові дії);
- ? відомих способів діяльності, що втілюються разом із знаннями в навичках і вміннях особистості;
- ? творчої діяльності, яка втілюється в особливих інтелектуальних процедурах;
- ? емоційно-цілісного навчання до дійсності, яка стає об’єктом або засобом діяльності.

Слід відзначити, що зміст освіти – категорія історична. Він змінюється відповідно до соціального замовлення суспільства школі, певних цілей навчання, під впливом розвитку науки, культури, виробництва, а також у зв’язку з процесом дидактики й окремих методик.

Методи навчання (МН). Розуміють як систему послідовної взаємодії тих, хто навчається, спрямовану та організацію засвоєння змісту фізкультурної освіти. Велика кількість дидактиків наводила власну класифікацію методів навчання, але загально визнаної поки що немає. Виділяють загальнодидактичні методи (словесні, наочні, практичні тощо) і методи предметних дидактик. Загально педагогічними функціями методів навчання вважаються: освітня, розвиваюча, виховна, мотиваційна, контрольна - корекційна.

Форми навчання (ФН). Для навчального процесу аргументованим буде поняття “форми організації діяльності учнів”. У спеціальній літературі використовуються різні терміни та поняття, які розкривають різні види організації діяльності учнів. В окремих авторів можна зустріти різні терміни, якими вони позначають особливості організації діяльності учнів: “індивідуальний метод” і “фронтальний спосіб”, “груповий спосіб”, “індивідуальний метод”, “поточний метод”, “метод колового тренування”, та ін. Як бачимо, ряд науковців використовують термін “метод” надто широко: словесний, вербальний і фронтальний методи, метод наочності і метод колового тренування. Зупинивши свій вибір на терміні форми організації діяльності учнів, ми виходимо із загально дидактичного тлумачення поняття форми навчання: цілеспрямоване формування спів виробництва вчителя та учнів, яке відрізняється розподілом навчально – організаційних функцій, раціональним добором і послідовністю ланок навчальної роботи з часовим і просторовим режимом. Щоб не було подвійного тлумачення, потрібно виділяти фронтальну, групову, індивідуальну форми організації діяльності учнів та їх різновиди. Організацію діяльності учнів з коловим розташуванням “станції” дрібними групами традиційно легше позначити як, метод колового тренування.

Реальний результат тренування (РРН). Під реальним результатом навчання ми розуміємо об’єктивно зафіксовані кількісні та якісні зміни в діяльності учнів відносно

початкового стану. Реальний результат визначається за допомогою усного або письмового (за допомогою програмових карток) опитування для з'ясування рівня теоретичних знань; навчальних нормативів для визначення рівня розвитку практичних умінь і навичок, тестів для визначення рівня розвитку основних рухових якостей. Наведена на малюнку модель навчання відбиває структуру навчання, показує структурну детермінацію (зумовленість) змісту навчання(ЗН) і методів навчання(МН)цілями навчання(ЦН), методів навчання змістом навчання, а також функціональні детермінації форм навчання(ФН)цілями навчання, змістом і методами навчання. Функціональна взаємодія цілей навчання, змісту, методів і форм навчання зумовлює досягнення реального результату навчання(РРН). Активність реального результату навчання діагностується зворотним зв'язком : РРН – ЦН (реальний результат навчання – цілі навчання). Суть адекватності (відповідності) реального результату навчання цілям навчання як ідеальної моделі очікуваного результату є показником ефективності навчального процесу. Належний рівень навчального процесу можливий тільки тоді, коли вчитель керується відповідними йому закономірностями. До основних з них вчені-дидактики відносять ті, що властиві процесу навчання відповідно до його сутності, проявляються обов'язково при будь-якому навчанні, в якій формі воно б не здійснювалося.

Виховний характер навчання. Реалізація кожного з основних компонентів навчання (цілей, змісту, методів, організаційних форм), а також будь-який акт викладання – незалежно від характеру діяльності учнів – впливають на них так чи інакше. Вплив може бути як позитивним, так і негативним.

Взаємодія вчителя, учнів і змісту освіти. Кожне навчання (на відміну від уміння) реалізується тільки при цілеспрямованій взаємодії тих, хто навчає, з тими, хто навчається, а також змісту освіти, який учні повинні засвоїти. На конкретному уроці змістом освіти є навчальний матеріал.

Єдність активної діяльності учнів і педагогічного керівництва вчителя. Навчання реалізується тільки за умови активної пізнавальної або практичної діяльності учнів й відповідно до їхніх потреб і нахилів. Інтенсивна та різноманітна активна діяльність учнів з предметом засвоєння впливає на підвищення якості навчання. Рівень засвоєння залежить від характеру діяльності – репродуктивної або творчої. Іноді цю закономірність формують як єдність педагогічного керівництва і самостійної діяльності учнів.

Відповідність цілей викладання та учіння. Процес навчання відбувається тільки при наявності (не тотожності) цілей учнів і цілей вчителів в умовах, коли діяльність педагога відповідає способам і засобам матеріалу, що вивчається.

Включення учня в навчальну діяльність. Цілеспрямоване навчання учня будь-якої діяльності (пізнавальної або практичної) досягається тільки при його включенні в неї.

Взаємозалежність основних компонентів процесу навчання. За допомогою дидактичної моделі процесу навчання (мал.) і визначення її структури, зв'язків ми бачимо певну функціональну залежність між цілями, змістом, методами, організаційними формами і реальним результатом навчання. Прояв даної закономірності залежить в основному від педагога, його фахового рівня і використовує зміст, методи та форми організації діяльності учнів. Дидактичні принципи тісно пов'язані з цілями і закономірностями навчання. В сучасній дидактиці єдиної загально визначеної номенклатури принципів навчання не існує. Але існують і власні принципи. У зв'язку з цим Л.Матвеев цілком справедливо відзначає у фізичному вихованні наявність як загально педагогічних

(дидактичних), так і спеціальних принципів, що окреслюють ряд специфічних закономірностей фізичного виховання.

Отже, кожному вчителю для якісного здійснення процесу навчання необхідно чітко знати характеристики наведених компонентів, їх взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємовплив. Слід також враховувати вплив закономірностей і принципів навчання на рівень розв'язання основних завдань освіти, виховання і розвитку.

Розділ IV

Мистецтво становлення вчителя фізичної культури.

Становлення педагога вже як дійсно фахівця, у всіх вчителів відбувається по-різному. Одні вчителі фізичної культури, приходячи в школу, забувають про всі особисті проблеми, негаразди і з задоволенням поглинаються в атмосферу шкільного життя. Про таких вчителів говорять, що вони живуть тільки школою, спілкуванням з дітьми. Для других вчителів відносини з дітьми складаються важко, через велику кількість конфліктів, через пошук вірного, але не все знайденого рішення. Радість від спілкування з дітьми змінюється глибоким розчаруванням в вибраній професії. З'являються думки: не кинути мені цю роботу? Але з часом приходить удача і повертається бажання зробити що-небудь значиме, і знову весело бачити обличчя дітей, серйозні і веселі. Школа не може бути просто місцем служби. Діти змушують вчителя фізичної культури дивитися на себе зі сторони, бачити себе очима дітей і батьків, колег, аналізувати власні вчинки, порівнювати результати праці, порівнювати свої педагогічні проблеми з тими, які відчувають другі. І навряд чи хто не захоче стати кращим, більш професійним. Молодий вчитель починає осмислювати свої вчинки. У нього з'являється творче прагнення до самопізнання, до самовдосконалення, інтерес до досвіду інших. Виникає велика кількість питань. Зможу я досягти професійної вершини, і чи можливо навчитися професії вчителя фізичної культури, оволодіти її майстерністю, чи можливо до цього потрібен особливий талант. Німецький вчений Л.Детервіг говорив, що "вихователем і вчителем потрібно народитися". Але значно пізніше стали затверджувати, що майстерність вихователя не виявляється особливим мистецтвом, що цій спеціальності теж потрібно вчитися, як майстерності лікаря і музиканта.

В.А.Сухомлинський говорив: "Навчитися любити дітей неможливо ні в якому учбовому закладі, ні по яких книжках, а ця здібність розвивається в процесі участі людини в суспільному житті, її взаємозв'язку з іншими людьми". В цих словах є глибока моральна основа професії вчителя: мати здібність любові до дітей, і ця здібність не з'являється на пустому місці, а виходить з відчуття милосердя до оточуючих людей, доброти і відчуття поваги. Байдужий до оточуючих людей, егоїстичний чоловік навряд чи зможе любити дітей. І ніякі, навіть самі глибокі знання, ні ширина кругозору не замінять учителю любові до дітей. Знання можна отримати, а внутрішня необхідність людини віддавати себе людям, дітям, ділитися з ними всім хорошим, що в тебе є, і думати і піклуватися про них. Таку необхідність відчувають далеко не кожний чоловік, і на жаль не кожен вчитель. Любов – відчуття індивідуальне і у всіх воно виникає по-різному. В одних – з першого погляду, в інших – в результаті довгого спілкування, разом пережитих радісних днів і розчарувань. І тільки тоді люди стають близькими один до одного. Але щоб таке відчуття виникло, необхідно знати одне обов'язкове правило: вчитель фізичної культури повинен володіти загальнолюдськими, гуманістичними здібностями, природним тактом.

Природжене відчуття такту не дозволить вчителю принизити учня, підкаже йому, як

поступити в важкій ситуації, і тоді на повагу вчителя учні відповідають такою ж повагою. Але тільки природних задатків недостатньо, щоб бути вчителем-майстром. Любов до дітей не замінить професійної майстерності. Необхідно ще багато інших здібностей, і передусім, тих, які вчитель намагається сформувати і розвинути у дітей. Тому спочатку вчитель повинен розвивати ці здібності в самому собі. "Ніхто не може дати другому того, чого не має сам, так не може розвивати, виховувати і навчати других той, хто сам недостатньо розвинутий, вихований і навчений", - писав А.Діотервег.

Вчитель фізичної культури повинен розуміти ту відповідальність, яку наклала на нього професія, весь час згадувати про те, який вплив здійснять на дітей його слова і вчинки. Коли вчитель говорить дітям одне, а виконує зовсім інше, то такий вплив вказує на руйнівне значення щодо душі дитини. Якщо вчитель вимагає, щоб діти були дисципліновані, то і сам він повинен бути таким і показати зразок. Якщо вчитель займається душевним вихованням дітей, то він повинен мати глибоку душу. Вчитель фізичної культури повинен бути передусім індивідуальністю, бути прикладом для учнів. І тільки поважний вчитель здатний здійснювати на них великий вплив. Бажання заслужити повагу учнів, стати для них особистістю, наводить відмітку на весь спосіб життя вчителя, непомітно формує його характер, змушує працювати над собою. І тільки духовно багата особистість може впливати на душу вихованця, звертатися до його серця, почуттям, волі і сприяти готовності до досягнень і дій, навчати характер. "Щоб виховати людину, потрібно самому бути більше, ніж людиною", - писав Ж.Ж.Руссо. Його думки переплітаються з переконанням Н.А.Добролюбова, який вважав, що вчитель повинен бути ідеалом для учнів. Юність взагалі притаманна ідеалізації. І вчитель постійно знаходиться в полі зору учнів. І улюбленого вчителя учні починають наслідувати, копіювати манеру його поведінки, жести, міміку і вчителю про це потрібно пам'ятати і слідкувати за своєю поведінкою.

Всі особисті якості вчителя фізичної культури мають професійну вартість. Але все-ж-таки існують такі особливості характеру, присутність яких обов'язкова для оволодіння педагогічною професією, педагогічною культурою. Це дружелюбність і увага до оточуючих, чесність, терпеливість, тактовність і чутливість. Вчитель не може навчати, якщо він не має любові до дітей, в нього немає професійного інтересу, оптимізму, прагнення до самоосвіти, інтелігентності. Реальна позиція вчителя в колективі учнів визначається, за словами А.С.Макаренка, його "прекрасною особистістю". На результати навчання і виховання впливають взаємовідносини вчителя з дітьми. В.А.Сухомлинський писав: "Корінь всіх невдач на уроках в більшості випадків відбувається тому, що вчитель забуває, що урок – це праця як і дітей, так і вчителя, що успіх цієї праці визначається в першу чергу тими взаємовідносинами, які відбуваються із вчителем і дітьми".

В методичній літературі виділяють декілька поширених стилів педагогічного спілкування, які визначають відношення вчителя до дітей. Спілкування може бути, наприклад, проходити на основі зацікавлення співдружною діяльністю. Вчитель, закоханий в свою справу, не може не зацікавити своєю діяльністю і учнів. До такого вчителя тягнуться учні, заразившись його енергією і вірності улюбленому предмету. Відношення до учнів як до заінтересованих осіб, як до партнера по творчості, робить творчий пошук вчителя явищем двох сторін, коли результати творчості залежать від обох сторін: як від вчителя, так і від учнів, і впливають на розвиток особистості вчителя і учнів.

Деякі вчителі фізичної культури планують взаємовідношення з дітьми на основі товариства, вибираючи при цьому позицію старшого товариша, друга, більш досвідченого

і знаючого більше, ніж учні, і готового допомогти в кожную хвилину. Такий спосіб спілкування благо сприйнятливий для дитини, актуальний в умовах демократичної школи. Але товариське відношення ні в якому разі не повинно перерости в панібратство з учнями.

Страх за свій авторитет, бажання показати учням різницю в суспільному становищі, гостро призводить до спілкування на дистанції. Якщо вчитель обрав цей стиль взаємовідносин, то йому слід дотримуватись міри, і намагатися вчасно побачити ту грань віддаленості, переступаючи через яку люди стають надзвичайно чужими, повинні, через певні обставини. Переростання такого спілкування призводить до утвердження авторитарного стилю у взаємовідносинах з учнями. Досвід показує, якщо вчитель фізичної культури вміє зацікавити учнів своїм предметом, чи іншою діяльністю, якщо в нього не складається із дисципліною в класі, якщо в нього немає навичків в організації діяльності учнів на уроці, то він дуже часто застосовує спілкування з елементами залякування учнів. Це самий легкий, але не самий ефективний шлях до управління діяльністю учнів, до якого найчастіше приходять молоді вчителі. Певний час, при цьому принципі бувають швидкі, але тимчасові результати. Вчитель добивається від учнів дисципліни, виконання певних вимог, але він втрачає при цьому найдорожче, це любов дітей, їх зацікавленість предметом, довіру.

Прагнення завоювати авторитет і любов дітей, надзвичайне старання вчителя бути добрим призводить інколи до спілкування з заграванням. А це заперечує вимогам педагогічної етики і не може бути основою для виникнення справжнього авторитету, створює лише одну його видимість. Виходить не так просто встановлювати вірні взаємовідносини з дітьми. І дуже багато залежить від майстерності вчителя фізичної культури; від ступеня володіння певного вміння.

Передусім вчитель фізичної культури повинен володіти мистецтвом спілкування. Тільки в цьому випадку він може навчитися спілкуватися з дітьми, вибрати його правильний стиль. Якщо вчитель не володіє цим мистецтвом, то всі моральні категорії переходять для нього в абстрактні поняття. Недарма говорять, що легше любити все людство, ніж одну конкретну людину. Отже, ми можемо говорити, що те саме відбувається з любов'ю до дітей: легше любити всіх дітей відразу, ніж одного конкретного учня.

Передусім вчитель повинен вміти слухати учня, вести з ним діалог на основі взаємної поваги. В процесі спілкування в центрі уваги вчителя повинні бути не особисті проблеми, пов'язані з педагогічними цілями і завданнями, а інтереси і бажання дитини. Володіння необхідними навичками спілкування передбачає вміння користуватися ними в залежності від індивідуальних особливостей учнів. Вчитель повинен вміти вірно і достатньо емоційно відкликатися на поведінку учнів і їх стан. Нерідко вчитель тратить свої сили і нерви, в той час коли реакція на дії, які проходять в класі відсутня, але вона необхідна. Вчитель, якого ніщо не може вивести з себе, викликає не повагу, а частіше всього неприхильність. Діти не забудуть йому байдужість до їх життя і їх класу.

Педагогічне спілкування неможливе без певних рис характеру вчителя. Замкнутому вчителю важко встановити взаєморозуміння з людьми, наполегливість в досягненні мети, оптимізм, вміння підходити до учня оптимістично, на думку А.С.Макаренка це гумор, який учні, як правило високо оцінюють у вчителя. Вчитель фізичної культури, який намагається правильно спілкуватися з учнями, повинен навчитися бачити свої недоліки, негативно виражені на взаємовідношенні з дітьми, і чесно визнавати свої помилки. Дуже корисно ставити себе на місце учня, і з цієї позиції аналізувати свою діяльність. Якщо

виникло негативне ставлення учня, то необхідно проявити зацікавленість до його особистості, постаратися знайти невідомі сторони в його житті, характері, що-небудь привабливе, варте хоча б здивування.

Потрібно постійно виховувати і розвивати в собі здібності і вміння, як вислухати учня до кінця, не перебиваючи і не спішити висловлювати свою точку зору, швидко змінювати тему бесіди, якщо бесіда не представляє інтересу для учня, долати відчуття подразнення, якщо дії учня не відповідають настрою і планам, швидко вловлювати настрій учня, робити спілкування з вчителем для нього приємним, аналізувати результати спілкування. Всі ці здібності можна сформувати, навчитись вдивлятися в другу людину, хвилюватися разом з нею, радіти її успіху. Вчитель фізичного виховання має більше, ніж інші педагоги, можливості для контактів з дітьми, для впливу на розвиток їхньої особистості.

На уроках фізичної культури вчителя-майстра, стоїть дружелюбна, звичайна атмосфера спілкування з підлітками, довірливе, уважне. До слів вчителя учні прислуховуються, рахуються з його думками. Якщо під час гри виникає непорозуміння між членами команд, вирішальне слово належить вчителю фізичної культури. Йому довіряють, вірять, що він в будь-якій сутичці поведе себе справедливо і знайде об'єктивне вирішення виниклої ситуації. Здебільшого який вчитель на уроці, такий він і після уроку. Із вчителем учні зустрічаються не тільки в стінах школи, але й на різних змаганнях, в туристичних походах, на екскурсіях, в таборі відпочинку. І діти бачать перед собою не просто вчителя фізичної культури, а в першу чергу – людину. Тому, хоче чи ні, але вчитель все одно для дітей вихователь. Він виховує їх своїм відношенням до життя, своєю чесністю, розумінням обговорюваних проблем, розповідає про те, що побачив, пережив сам, своїми порадами, вказівками, своїм прикладом, відношенням до справи. Не пробачають учні такому вчителю, який зруйнував те відношення, яке було раніше. Вони починають мститися йому за зруйнований ідеал, за грубо і суворо розтоптаний чистий образ людини, якій вони довіряли і брали за приклад.

Але коли руйнується авторитет вчителя, руйнується і його виховна сила. “Як тільки довіра вчителя руйнується, і його виховна сила, то зразу слово вчителя руйнується, його похвала і дружелюбність вже не мають значення, і те, що раніше з задоволенням виконувалося, вже виконується за допомогою покарання і примусовості”, - пише Н.А.Добролюбов в статті “Вчитель повинен бути ідеалом для учнів”.

Вчительська професія не дає змоги працювати не думаючи. Постійно потрібно думати про те, як сприймуть вчинок учні, і намагатися не зруйнувати те відношення, яке вже склалось. Роль вчителя фізичної культури виключно відповідальна, і вона відбиває відбиток його характеру, змушує займатися самоосвітою. І не тільки вчитель виховує дітей, але й діти виховують вчителя. Адже виховання – це процес двохсторонній, де суб'єкт і об'єкт часто міняються місцями, і впливу піддаються як і вчитель фізичної культури, так і учні. Тому найбільш звичайним взаємовідношенням у школі є відношення співпраці між вчителями і дітьми, відмовлення від авторитаризму, дрібної опіки чи вседозволеності. Взаємна увага і взаємні вимоги, товариські відношення між вчителями і учнями – обов'язкова умова успішного виховання. Вчитель фізичної культури повинен вміти керувати виховним процесом, і його місце – на чолі колективу учнів, але не над одним, а разом з ним. Коли вчитель живе з учнями одним життям, загальними проблемами, одними духовними інтересами, то і він, і діти духовно збагачують один одного в процесі навчальної, і позакласної діяльності. Плід такої діяльності і

демократичного виховання, є вироблена життєва позиція, яка відображає всі сторони шкільного і не шкільного життя: відношення до моральних цінностей, в тому числі і до навчання, один до одного, до оточуючих і тому подібне.

Безперечно на практиці виконувати ці всі принципи дуже важно, особливо якщо вони розходяться з життєвими принципами вчителя, якщо вони відрізняються від його поглядів, переконань, якщо в особистому житті за межами школи він звик жити по іншому. Адже діти постійно відчують різницю між справами по зобов'язаності, і по велінню душі. Вчитель фізичної культури постійно проходить випробування: на чесність, порядність, доброту, милосердя, гуманність. Хорошим вчителем, вихователем неможливо стати, якщо вчитель не є хорошою людиною.

Школа наложує свій особливий, притаманні тільки їй відбиток на особистість людини. Вчитель, переступивши поріг школи, потрапляє в ту атмосферу дитинства, з його законами і принципами, не адаптувавшись в якій, не пропустивши турботи, горя і радості шкільного колективу через особисте серце, він стає чужим в цьому житті, незрозумілим і не визнаним "за свого". Такому вчителю дуже важко працювати.

Якщо людина вибрала вчительську професію, як говориться, назавжди, він повинен з допомогою самоаналізу своїх досягнень і недоліків, стереотипів і поведінки вести пошук гармонійного існування з собою і з оточуючими. Пізнавальна робота над собою, - це відмовлення від шкідливих звичок, від непривабливої манери поведінки, манери говорити і спілкуватися, позбавлення від звички керуватися через несуттєві проблеми. І вчитель обов'язково повинен змінити свій характер, якщо це необхідно. І немає різниці скільки вчителю років, тому що це залежить від бажання. Людина може удосконалюватися, якщо вона буде займатися самоосвітою, і як говорив Л.Н.Толстой, самоосвіта і самовдосконалення людини завершується тільки з її смертю. Немає меж і границь в русі вперед, як і не може бути зупинок і в самому житті.

Висновок

Отже, процес фізичної культури, якою корегує спеціаліст, майстер своєї справи, може проводитися на високому рівні тільки тоді, коли вчитель буде збагачувати свої знання, уміння і навички, і свідомо, за допомогою методів, засобів фізичного виховання, цілеспрямовано вирішувати поставленні перед ним завдання, з урахуванням систематичної самоосвіти. Адже сучасне становище в галузі фізичної культури знаходиться в стані виживання, і тому на випускника вищого навчального закладу, молодого спеціаліста, покладена важлива місія щодо піднесення рівня фізичної культури в нашій країні. Тому молодий спеціаліст повинен зрозуміти сутність і важливість самоосвіти ще у стінах вузу, і почати закладати фундамент самоосвіти ще задовго до педагогічної діяльності у школі.

З початком педагогічної діяльності термін "самоосвіта", для вчителя, повинен звучати все частіше, не відкидаючи ні в якому разі теоретичні відомості. Керуючись своїм планом самоосвіти, вчитель фізичної культури повинен працювати над собою, збагачуючи при цьому свої психологічні, біологічні, медико біологічні, валеологічні та інші знання, без яких неможлива діяльність, і тісний професійний зв'язок з учнями. Читаючи багато наукової літератури вчитель фізичної культури повинен розуміти оптимізацію процесу навчання, і ефективно застосовувати її під час своїх уроків.

Отже, зібрані і перераховані аспекти, і запропонований матеріал є невід'ємною складовою самоосвіти вчителя, яка повинна тривати безперервно і постійно

доповнюватися новими знаннями на протязі ефективної його діяльності, його життя з позитивним урахуванням досвіду.

Список використаної літератури

- 1.Атаев А.К. К вершинам педагогического мастерства // Физическая культура в школе. – М., 1983. –№12, - С.2 – 5.
- 2.Бальсевич В.К. Интеллектуальный вектор физической культуры человека к проблеме развития физкультурного знания // Теория и практика физической культуры. – 1997. - №7. – С.37 – 41.
- 3.А.Володимир Важливий компонент педагогічної майстерності вчителя фізичної культури // Фізичне виховання в школі. – 1998. - №2. – С.30 – 35.
- 4.Волчецкий Э.И. Личная необходимость // Физическая культура в школе. – 1979. - №8. – С.17 – 21.
- 5.Евстафьев Б.В. О сущности всестороннего физического развития личности // Теория и практика физической культуры. - 1984. - №2. – С.46 – 48.
6. Кузьмін Г. Завжди в пошуку // Старт. – 1981. – №2. – С.13 – 14.
- 7.Макарчук М.И. Повышать качество обучения // Физическая культура в школе. – 1981. - №7. – С.2 – 4.
- 8.Михайло К., Віктор М., Федір Ю. Дидактичні знання кожному вчителю // Фізичне виховання в школі. – 1997. - №3. – С.13 – 1
- 9.Михайло К., Віктор М., Федір Ю. Формування творчої особистості вчителя фізичної культури // Фізичне виховання в школі. – 2000. - №1. – С.24 – 26.
- 10.Макаров Р.Н. Человеческий фактор: проблемы физической подготовки специалиста на этапе ускорения // Теория и практика физической культуры. – 1991. – №12. – С.37 – 41.
- 11.Моторин В.М. О структуре профессиональной деятельности учителя физической культуры // Теория и практика физической культуры. – 1980. - №5. – С.45 – 47.
- 12.Павлова Л.П. Искусство быть учителем // Физическая культура в школе. – 1991. - №7. – С.3 – 7.
- 13.Петунин О.В. Основы профессионального мастерства учителя физической культуры // Физическая культура в школе. – 1979. - №5. – С.17 – 25.
- 14.Спельник М. Повышать свою профессиональную подготовленность // Физическая культура в школе. – 1978. - №11. – С.2 – 4.
- 15.Филипов В.К. Учитель в творческих поисках // Физическая культура в школе. – 1975. - №12. – С.17 – 19.